بەشداری ڕەخنە لە ئابووری سیاسی

کارڵ مارکس

من بەم شێوەوەی خوارەوە، باسی سیستێمی ئابووری بۆرژوازی دەکەم: سەرمایە، موڵکایەتی زەوی، کاری کرێگرتە، دەوڵەت، بازرگانی دەرەوەو بازاڕی جیهانی. لە سێ بابەتی یەکەم، تۆژینەوەر بارودۆخر ئابووری سێ چینە گەورەکە دەکەم کە کۆمەڵگای بۆرژوازی هاوچەرخ تێدا دابەشبووە، پەیوەندییە بەرامبەرکییەکانی سێ بابەتەکەی تریش لە بەرچاومان روون دەبنەوە. بەشی یەکەم : 1/ کالا، 2/پوول، یا ئالوگۆڕی سانا، 3/ سەرمایە بە گشتی. دوو بەشی یەکەم، ناوەڕۆکی ئەم چاپە پێکدەهێنن. هەموو بابەتەکە بە شێوەی لێکۆڵینەوەی تایبەت لە بەر دەستدایە، و لە قۆناغی جیاوازو بە دابڕان بۆ ماوەیەکی درێژ، نووسراون، نەك لە بەر بلاوکردنەوە، بەڵکو لە پێناوی ئەوەی بەخۆم هەستم بە ڕوونکردنەوەی مەسەلەکان بۆ خودی خۆم. پێداچوونەوەی ئەم لێکۆڵینەوانە لە داهاتوودا بە گوێرەی ئەو ڕێکخستنەی کە پێشتر ئاماژەم بۆ کرد، بەند دەبێ بە بارودۆخە دەرەکییەکانەوە.

من ئەو پێشەکییە گشتییەکە دەسڕمەوە(مەبەستی ئەو پێشەکییە تەواونەکراوەیە کە بۆ کتێبێکی ئابووری گەورە ئامادەی کردبوو) کە پێشتر هێڵە سەرەکییە گەورەکانیم دانابوو، چونکە پاش بیرکردنەوەیەکی زۆر، بڕیارمدا، کەوا هەر پەلەکردنێك لە دەرئەنجامەکان کە هێشتا دەبێ بسەلمێندرێن، لە بەردەممدا ببن بە کۆسپ. ئەو خوێنەرەی بییەوێ بەگشتی دوابەدوای نووسینەکەم بێ، دەبێ نییەتی هەبێ بۆ هەڵکشان لە تایبەتەوە بۆ گشت. بەلام وای دەبینم، باشتریکە هەندێ تێبینی لە بارەی بەرەوپێشچوونی لێکۆڵینەوە تایبەتییەکانم لە مەڕ ئابووری سیاسی پێشانبدەم.

ڕشتەکەم یاساناسی بوو، بەلام من تویژینەوەیم نەکردووە، ئەوە نەبێ وەك بابەتێکی وابەست لە پاڵ فەلسەفەو مێژوو تویژینەوەم کردووە.لە ساڵی 1842 و1843سەرنووسەری(ڕۆژنامەی ڕاین)، بۆ یەکەم جار بۆچوونی خۆم لە بارەی ئەوەی پێدەڵێن بەرژەوەندییە مادییەکان، دەرببڕم. ئەو مشتومڕانەی لە پەرلەمانی ناوچەی ڕاین بەڕێوەچوو لە بارەی مەسەلە بەستراوەکان بە داردزین و دابەشکردنی موڵکی زەوییەکان و ئەو مشتومڕە ڕەسمییانە کە بەرێز فۆن شابر دەستی پێ کرد-ئەو کاتە بەرپرسی یەکەمی ناوچەی ڕاین بوو-لە دژی ڕۆژنامەی ڕاین، لە بارەی بارودۆخی جووتیارەکانی ناوچەی موزیل، و لە دوواییدا ئەو گفتوگۆیانە لە بارەی ئازادی بازرگانی و باجی گومرگ، یەکەم پاڵپێوەنەر بوون بۆ دەستکردنم بە خوێندنەوەی مەسەلە ئابوورییەکان. لەولاوەوە، لەو کاتەی ویستی چاك((بۆ چوونە پێشەوە))بۆ چەندین بار پێشهات بۆ تێگەیشتن لە بابەتەکان، لە ڕۆژنامەی ڕاین دەنگی سۆسیالیزم و کۆمونیزمی فەرەنسی بە ڕەنگێکی فەلسەفی لاواز بەرز بووەوە من لە دژی ئەم هەرایە بووم، بەلام هاوکات، لە مشتومڕێکمدا لەگەڵ(ڕۆژنامەی ئەلگماینە) کە لە ئۆگسبۆرك دەردەچێ، هەبوو، دانم بەوە نا کە ئەو زانیارییانەی تا ئێستا هەمە، ڕێگام پێنادەن، هیچ حوکمێك لە سەر ناوەڕۆکی خودی ئەو دوو هێڵە فەرەنسییە بدەم. بۆیە بەوپەڕی ئارەزووەوە هەوڵی سوودوەرگرتن لە وەهمی بەرپرسەکانی (ڕۆژنامەی ڕاین) دا کە بە ڕێگای وەرگرتنی هەڵویستێکی هێمنانەتر، ئەو بڕیارە کە درابوو بۆ هەڵواسینی ڕۆژنامەکە، لاییبەن، بۆ ئەوەی منیش لە شانۆی کۆمەلایەتی بکشێمەوەو بۆ هۆڵی زانکۆ بگەڕێمەوە.

یەکەم کار کە دەستم پێکرد بۆ ئەوە بوو، چارەسەری ئەو گومانە بکەم کە هێرشیان بۆ دەبردم، ئەوەش شیتەڵکردنەوەیەکی رەخنەگرانە بۆ (فەلسەفەی ماف)ی هیگل بوو. پێشەکی ئەم کارە لە ساڵە1844لە(ساڵنامەی ئەلمانی-فەرەنسی)کە لە پاریس دەردەچوو، بلاوکرایەوە. لێکۆڵینەوەکان گەیاندیانم بەو ئەنجامە، کە حاڵی پەیوەندییە یاساییەکان، رێك وەك حاڵی شێوەکانی دەوڵەتە، ناکرێ لێی تێ بگەین، نە بەحوکمی خودی خۆی و نەیش بە حوکمی ئەوەی ناوی لێنراوە پەرەسەندنی گشتی رۆحی بەشەریی، بەڵکو بە پێچەوانەوەیە، رەگەکانی شۆڕ دەبێ بۆ ناو پەیوەندیە ماددیەکانی ژیان کە هیگل هەموویان ناو دەنێ ((کۆمەڵگای مەدەنی))، هەر وەکو نووسەرە ئەنگلیز وفەرەنسییەکان دەیکەن، و دەبێ بگەڕێین بۆ ئەنەتۆمی کۆمەڵگای مەدەنی لە ناو ئابووری سیاسی. ئەو توێژینەوە ئابووری سیاسییە کە لە پاریس دەستم پێکرد، لە برۆکسل، کە بارم بۆ کرد، درێژەم پێدا، چونکە لە سەر فەرمانی بەرێز غیزۆ لە پاریس دوورخرامەوە. ئەو ئەنجامە گشتییە کە پێی گەیشتم و لە دوواییدا بوو بە پەتی رێپیشاندەر لە لێکۆڵینەوە داهاتووەکانم، دەکرێ بەم شێوەی خوارەوە، بە کورتی دایانبڕێژم: لە نێو مرۆڤەکاندا، لە کاتی بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی ژیانیان، پەیوەندییەکی دیاریکراوی پێویست، سەربەخۆ لە ئیرادەیان دادەمەزرێ، ئەوەش پەیوەندی بەرهەمهێنانە کە هاوتای پلەیەکی دیاریکراو لە پەرەسەندنی هێزە بەرهەمهێنەرە ماددیەکانە. کۆی ئەم پەیوەندی بەرهەمهێنانە، دامەزراوی ئابووری کۆمەڵگا پێکدەهێنێ، واتە ئەو بنەما واقیعییە کە لە سەریدا، سەرخانی یاسایی و سیاسی دادەمەزرێ و شێوەی دیاریکراو لە هوشیاری کۆمەڵایەتی هاوتای دەبێ.

شێوەی بەرهەمهێنانی ژیانی ماددی، پێشمەرجی کارلێکردنی ژیانی کۆمەڵایەتی،سیاسی و بیرمەندی دەکا بە شێوەیەکی گشتی. تێگەیشتن، بژێوی خەڵك، دیاری ناکات، بەڵکو بە پێچەوانەوەیە، بژێوی کۆمەڵایەتیان هوشیاریان دیاری دەکات. کاتێ هێزی کۆمەڵایەتی بەرهەمهێنانی ماددی دەگات بە پلەیەکی دیاریکراو لە گەشەکردن، لە گەڵ پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان وپەیوەندی موڵکایەتی دەبێتە ناکۆکیان. -ئەمە تەنها دەربڕینی یاساییە بۆ ئەوە- کە تا ئەو وەختە لە دووتۆیدا گەشەی دەکرد. پاش ئەوەی ئەم پەیوەندییانە پێکهاتگەلێك بوون بۆ پەرەسەندنی هێزە کۆمەڵایەتییەکان، دەبن بە کۆت بۆ ئەم هێزانە. ئەو کات دەرگای سەردەمی شۆڕشی کۆمەڵایەتی دەکرێتەوە. لە گەڵ گۆڕینی بنچینەی ئابووری، بەم یا ئەو خێرایی، سەراوێژبوون(انقلاب)لە هەموو سەرخانی زلهێز روودەدات. لە کاتی توێژینەوەی ئەم سەراوێژبوونە، دەبێ بەردەوام جیاوازی بکرێ لە نێوان وەرچەرخانی ماددی بۆ مەرجەکانی بەرهەمهێنانی ئابووری-ئەم وەرچەرخانە بەوردی، زانستی سرووشتی دیاری دەکات-ولە نێوان شێوە یاسایی، سیاسی، ئاینی، هونەری و فەلسەفییەکان، بە کورتییەکەی، شێوە ئیدۆلۆژییەکان کە مرۆڤ لەم ململانییەدا هوشیار دەبن و بۆ چارەسەرکردنی، خەبات دەکەن. هەر چۆن ناکرێ حوکم لە سەر تاکێك بدەین بەگوێرەی ئەو فکرەیە کە خۆی لە سەر خۆی هەیەتی، ئەوایش ناکرێ حوکم بەسەر سەردمی وەرچەرخانێکی ئەم چەشنە، بە گوێرەی هوشیارییەکەی بدەین، بەڵکو بە پێچەوانەوە، دەبێ راڤەی ئەم هوشیارییە بە ناکۆکییەکانی ژیان بکەین و بەو ململانییەی هەیە لە نێوان هێزی بەرهەمهێنەری کۆمەڵگاو پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان. هیچ پێکهاتێکی کۆمەڵایەتی نامرێ پێش پەرەسەندنی هەموو هێزە بەرهەمهێنەرەکان کە بە گوێرەی بواردان شوێنی بۆ دەکاتەوە، وهەرگیز هیچ پەیوەندییەکی بەرهەمهێنەرانەی نوێی بالاتر دەرناکەوێت، پێش پێگەیشتنی مەرجە مەتریالیستییەکەی لە ناو دڵی خودی کۆمەڵگای کۆنەوە. بۆیە مرۆڤایەتی هەرگیز هیچ مەسەلەیەك لە پێش خۆی دانانێت، تەنها ئەوانە نەبێت کە پێدەکرێ چارەسەریان بکات، ئەوەش هەمیشە روونەدەبێتەوە، کاتێ بە بەردەوام بۆی دەگەڕێین، کە خودی

مەسەلەکە وەدیار ناکەوێ، تەنها لەو کاتە مەرجە ماددییەکان بۆ چارەسەرکردنی بوونی هەیە، یا، لەلانی کەمەوە، بەرەو پێکهاتنە.
تەرزەکانی بەرهەمهێنانی ئاسیایی، ئەنتیك، دەرەبەگایەتی وبۆرژوازی هاوچەرخ وێنەیان بە هێڵە گەورەکانیان راکێشراون ودەتوانین بە سەردەمانی هەڵکشان لە پێکهاتی کۆمەڵ-ئابووری لەقەڵەم بدەین. پەیوەندی بەرهەمهێنانی بۆرژوازی دوا شێوەی ئەنتاگۆنیستە لە پرۆسێسی بەرهەمهێنانی کۆمەلآیەتی، ئەنتاگۆنیست نا بە واتە تاکییەکەی، بەڵکو بەو واتایە کەلە مەرجە کۆمەلآیەتییەکانی ژیانی تاکەکان گەشەدەکات، بەلآم هێزە بەرهەمهێنەرە گەشەسەندووەکانی ناو دڵی کۆمەڵگای بۆرژوازی، لە هەمان کاتدا مەرجە ماددیەکان درووست دەکات بۆ چارەسەرکردنی ئەم ئەنتاگۆنیستییە. لەگەڵ ئەم فۆرماتسیونە(پێکهات-تشکیلە)کۆمەلآیەتییە، پێش مێژووی کۆمەڵگای مرۆڤایەتی کۆتایی پێدێت.
فریدریك ئەنگلس کە لە تەکیدا بە بەردەوام بە ڕێگای نامە، بیروڕام دەگڵ دەگۆڕیەوە، لەو کاتەی کە تێبینییە بلیەمەتەکانی لە ڕەخنەگرتن لە کاتەگۆری ئابووری لە گۆڤاری(ساڵنامەی ئەلمانی-فەرەنسی) دەرکەوت، بە شێوەیەکی تر گەیشت بە هەمان ئەو سەرئەنجامە کە من پێ گەیشتم(بەراوردی کتێبی((بارودۆخی چینی کرێکاری لە ئەنگلتەرا))، کاتێ ئەویش لە بەهاری1845برۆکسل نیشتەجێ بوو، بڕیارماندا، پێکەوە بۆچوونەکانمان لە دژی تێڕوانینە ئیدۆلۆژییەکانی فەلسەفەی ئەلمانی داڕێژین وبە کردەوە کۆتایی بە وویژدانە فەلسەفییەکەی جارانمان بهێنین. ئەم نیازە بە شێوەی ڕەخنەگرتن لەو فەلسەفەیە کە لە پاش فەلسەفەکەی هیگل دەرچوو(ئیدۆلۆژی ئەلمانی)، جێبەجێکرد. دەسنووسەکە-پێکهاتووە لە دوو بەرگی ئەستوور-دەمێك بوو گەیشتبوو بە شوێنی چاپکردن لە ویستەڤال وپێیان راگەیاندین کە گۆڕانی باروودۆخە وایکرد، قەت چاپ نەکرێ. لەبەر ئەوەی ئێمە بە ئامانجە سەرەکییەکەمان گەیشتین-روونکردنەوەی مەسەلەکان بۆ خۆمان-دەسنووسەکەمان بەوپەڕی حەسانەوە دامانە بەر ڕەخنەی مشکەکان. لەو توێژینە جۆراوجۆرانە کە تێیاندا بۆچوونەکانمان لەم یا ئەو بارەوە، لەو کاتە بە جەماوەر پێشاندەدا، تەنها بەس دەکەم بەناوهێنانی ((بەیاننامەی حیزبی شیوعی)) کە هەردووکمان نووسیوومانە و((ووتەیەك لە بارەی ئازادی بازرگانی)) کە من بلآوم کردەوە. یەکەم جار لە((هەژاری فەلسەفە))کە لە1847 بلآوکرایەوە، و دژی برۆدۆن بوو، پێکڤە، بە شێوەیەکی زانستیانە خاڵە جوێکەرەکانی بیروڕامان، گەرچی تەنها بە شێوەی بیروڕاگۆڕینەوە بوو.
لە پاش شۆڕشی شوبات، وبەو هۆیەوە، بە زەبر لە بەلژیکا دووریانخستمەوەو ڕێگایان نەدا بە چاپکردنی بەرهەمەکەم((کاری گرێگرتە))کە بە زمانی ئەلمانی نووسیووم و چەندین ووتاری لە گەلدا بوو کە لە کۆمەڵەی کرێکارانی ئەلمان لە برۆکسل پێشکەشم کردن.
دەرچوونی(ڕۆژنامەی ڕاین نوێ)لە ساڵی1848و1849وئەو ڕووداوانەی بەدواوەوەی هاتن، بوون بە هۆی دابڕان لە لێکۆڵینەوە ئابوورییەکانم و نەیشم توانی دەستی پێ بکەمەوە، لە 1850لە لەندەن نەبێ. ئەو بابەتە زۆرە لە بارەی مێژووی ئابووری سیاسی کە لە مۆزەخانەی بەریتانیا کۆکرابووەوە و لە بەر ئەوەی لەندەن ناوەندی چاودێری گونجاوە بۆ توێژینەوەی کۆمەڵگای بۆرژوازی، و لە دواییشدا، ئەو قۆناغە پەرەسەندنە نوێیەی ئەم کۆمەڵگایە چووەتە ناوی، وەك پێدەچێ، هەر لە دۆزینەوەی ئاڵتون لە کالیفۆرنیا و ئوسترالیا، هەموو ئەمانە پاڵیان پێوە نام، ڕێك لە دەسپێکەوە، بە چاوێکی ڕەخنەگرانەوە دەست بە کار بکەمەوەو چارەسەری ئەم ماددە نوێیە بکەم. ئەم لێکۆڵینەوەیە، هەر لە خۆیەوە، بەرەو مەسەلەگەلێ بردیانم، کە لەیەکەم تێڕوانین وا دەردەکەوێت، هەرگیز پەیوەندیان بە بابەتەکەوە نییە. بەلآم ناچار بووم تا ئەم یا ئەو ڕادە، بۆ ماوەیەکی زۆر

لێیان دوور بکەومەوە. کەچی ئەو کاتە زۆرەی هەموو کەم بووەوە، بە تایبەتی بە هۆی ئەوپەڕی ناچاربوونم بۆ کارکردن لە پێناوی نانی رۆژانەم. پاشان ئەو هاوکارییەم -کە ئێستا8ساڵ بە سەری تێدەپەڕێ- لە رۆژنامەی نیویۆرگ دیلی-یەکەم رۆژنامەی ئەنگلیزی-ئەمریکییە(بەدەگمەن راپۆرتی رۆژنامەگەرییانە دەنووسم) چەندین جار، ناچاربووم لە خوێندنەوە زانستییەکانم گەڕێم. بەڵام ووتارەکانی لە باری رووداوە ئابوورییە لە بەرچاوەکانی ئەنگلتەرا و لە کیشوەرکە، کاتی زۆری لێ گرتم لە پێناوی رۆژنامەکە، تا ئەو رادەیە کە ناچار بووم ئاگاداری ئەو وەردەکارییە عەمەلیانە بم کە لە دەرەوەی سنووری زانستی ئابووری سیاسیەوە هەن.

مەبەست لەم تێبینییانە لە بارەی چوونە پێشەوەی لێکۆڵینەوەکانم لە بواری ئابووری سیاسی ئەوەیە، بیسەلمێنم کە تێڕوانینەکانم، هەر چییەك لە بارەیانەوە بڵێن، وچەند هاوتاییان کەمتر بێت لە گەڵ وەهمە خۆپەرەستەکانی چینە دەسەڵاتدارەکان، سەرئەنجامی لێکۆڵینەوەی وردو درێژخایەنن، بەڵام پێش دەرگای زانست، وەك پێش دەرگای دۆزەخە، دەبێ ئەم داخوازییە دابنرێت:

لێرەدا، دەبێ گیان بە هێز بێ،

لێرەدا دەبێ ترس ئامۆژکار نەبێ.

(دانتی)

لەندەن، یەنوەر1859

لە بەرگی13،لاپەڕەی7-11

*پێشەکی نووسینەکەیە

وەگیر: سەلام عەبدوڵڵا